

sen hiányzik.) Az újabb philosophiai irodalmat Siegwart, v. Hartmann, Wundt, Paulsen, Riehl, Höffding, Villa, Busse, Volkelt és Liebmann képviselik; az első részben találkozunk még De la Mettrie és E. Du-bois Reymond, az utolsó részben Ratzel nevével.

A könyv 27 különböző szerzőnek 35 darabját gyűjti egybe, még pedig három részben: 1. történeti, ismerettani és methaphysikai 2. a természettudományok és a természetphilosophia elveit tárgyaló; 3. a) pszichológiai és logikai, b) ethikai és æsthetikai fejezetekben. Az egyes darabok közötti átmenetet, továbbá az egyes hézagok pótlását a kiadónak tartalmazas önálló fejtegetései, illetőleg magyarázatai biztosítják. A szöveg között aránylag kevés a magyarázó jegyzet, a szemelvények után rövid irodalmi utalás van a munkára, melyből a szemelvény való. Kiemelendő a közölt olvasmányok sokfélesége, a mi a gyűjtemény iskolai használhatóságát igen elősegíti.

E helyen csak általánosságban óhajtottuk e kiváló munkát ismertetni; természetes, hogy a részletek kiválasztásához és teljességéhez több megjegyzést fűzhetnénk, melyek azonban inkább egyéni felfogásunkat, mint a könyv irányzatát jellemeznék. *Schmid* könyve továbbá nemcsak iskolai használatra ajánlható, hanem érdemes arra, hogy a philosophia nagy problémái és a természettudománynak mai nap szilárd elveire épített egységes világfelfogás megismerése iránt érdeklődő művelt nagy közönség nagy haszonnal és irodalmi okulás-sal élvezze.

Goldzier Károly.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Revue internationale de l'Enseignement.

3. f. (1906. márc. 15.) *Millioud* Maurice svájci levelében három kérdést tart felemlítendőnek az államszövetség felállítandó egyetemének, a latin nyelvnek és a külföldi egyetemi hallgatóknak kérdését. A jog egységes szervezése jogi kar felállítását vonja maga után, melyen a kantonok közös jogelveit adnák elő. Az államszövetség legfőbb törvényszéke Lausanne-ban van, a lausanne-i egyetem jogi karának kibővítésével lehetne a kérdést megoldani. Új egyetem felállítása nem szükséges, mert a francia Svájcnak már ma is túlsok egyeteme van. Átlagosan három millió lakosra esik egy egyetem és a francia Svájc 7 vagy 8 százezer lakosára esik három egyetem és egy akadémia. A meglevő egyetemek szövetségét kellene létesíteni, amit a rektorok évi összejövetele ma nem pótol; a hallgatók felvételére, a vizsgákra és egyetemi fokokra vonatkozólag egységes szabályokat kellene megállapítani. A latin nyelv kérdése az orvostanhallgatókkal kapcsolatban

került felszínre. Van egy áramlat, amely a középiskolai modern szak tanulóit egyenjogúvá tenné a klasszikusokkal (nálunk a gimnázium és reáliskola egyenjogúsításának kérdése). De az orvosi kar ezzel szemben fellépett és elhatározta, hogy a görögre és a latinra Hippokrates és Galenus utódainak szükségük van. Velük együtt a többiek is tanulják a klasszikus nyelveket és minden a régiben maradt. Nem a latin műveltséget féltették, hanem kenyérkeresetüket. A latin nyelv megnehezíti az oklevél megszerzését és megszorítja az orvosok számát. Aránylag sok az egyetem és a meglevők mégis zsúfoltak. Az idegen hallgatók beözönlése okozza ezt; így pl. Lausanne-ban 976 rendes hallgató közt 674 idegen és 302 svájci (az idegenek közt 466 orosz). Svájc a világ vendéglátója és az iskolák hazája. De ennek káros oldala is van. Az idegen hallgatók nagy száma aránytalanul növeli az egyetemek személyi és dologi kiadásait, anélkül, hogy állandó hallgatósságot biztosítana. A románok, majd a bolgárok, ma az oroszok vannak túlsúlyban. Anyagi tekintetek után az erkölcsi szempontok is számbaveendők. Egyes hallgatók betöltik hivatásukat, mások azonban bombát gyártanak, forradalmi eszméket terjesztenek és megzavarják a lakosság békés munkáját. A kiválasztás elvét kell alkalmazni. Némelyek szerint mindenkit fel kell venni, de a szigorlatokon kérlelhetetlenül buktatni; mások szerint mindenkitől érettségi vizsgát kell követelni. Mindkét eljárás hibás volna; helytelen arra szorítani, hogy hiányos előképzettséggel éveket hiába vesztegessenek a hallgatók, de érettségit se lehet azoktól követelni, akiknek nincs módjukban megszerezni (pl. az oroszországi zsidóktól). Leghelyesebb az egyetemen a beiratást az érettségihez hasonló felvételi vizsgához kötni. A tanulmány érdekében időszakos vizsgákkal, felügyelettel kellene a hallgatók gyakran káros szabadságát megszorítani.

Bréhier megnyitó előadásában, melyet a clermont—ferrand-i bölcsészeti karon tartott, a művészettörténet módszereit bírálta. Az egyik irány, melyet archeologiainak nevez, megállapítja a művészeti iskolák jellemző vonásait és beszél bizánci, arab, karolingi, román, gót művészetről. A tudományban ez jogosult, de a tanításra káros. Hasznosabb ennél a műemlékek szemléltetése; nem egy eszményi gót templomot kell bemutatni, hanem Notre Dame-ot vagy a kölni dómot a maga valóságában. A műemlékeken szemléltethetjük a különböző iskolák érintkezését, kölcsönhatását, kiemelhetjük a tényezőket, melyek az illető művészeti irányt létrehozták és látókörünk jobban kitágul, mintsem egy irány egyoldalú tanulmányozásával. Ez a történeti irány, melynek az archeologiai helyébe kellene lépnie. Valamint van egyetemes történelem, úgy kialakulhat egyetemes művészettörténet, melynek tárgya a műemlékeket létrehozó fő eszmeáramlatok, kölcsönhatá-

sok megállapítása. A történelmi módszer a tanításnál világosabb és észszerűbb; a valóságot jobban számba veszi és a művészeti folyamatok elvont tanulmányozását a műemlékek és az azokat létrehozó környezet tanulmányozásával helyettesíti. Az archeologiai módszer segéd-eszköze marad, azt mintegy kiegészíti.

A francia közoktatásügyi költségvetés tárgyalásakor Constans Paul képviselő interpellációt intézett a közoktatásügyi miniszterhez a tanárok politikai szabadsága ellen elkövetett folytonos merényletek tárgyában. A miniszter válaszában arra hivatkozott, hogy a tanárok állami tisztviselők, ezért politikai véleményük nyilvánításánál tartózkodniok kell mindattól, ami hivatásuk félreismerését vagy tekintélyük veszélyeztetését vonná maga után. Azonban a ház a következő határozati javaslatot fogadta el: «Tekintetbe véve, hogy az állami szolgálat nem hozza magával az állampolgárok egy részére nézve oly jogok elvesztését, melyet a törvény mindnyájuknak biztosít, a ház kijelenti, hogy hivatalukon kívül az állam alkalmazottainak és tisztviselőinek époly joguk van, mint a többi polgároknak teljes politikai szabadságuk gyakorlására.»

4. f. (1906. április 15.) *Picanet* François ismerteti a «Société d'enseignement supérieur» határozatait a női egyetemek felállítására vonatkozólag. A határozat első pontja szerint nincs szükség külön női egyetemekre, hallgatónők és hallgatók egyformán látogathatják az egyetemek előadásait, résztvehetnek a gyakorlatokban. E határozatra *Mme Lampérière* cikke (*Revue*, 1903. okt. 18.) adott alkalmat, melyben női egyetem felállítását sürgette. A megokolás kiemeli, hogy a tudományok végeredményeinek, az általános műveltségnek elsajátításában (a középiskola feladata) alkalmazkodni kell a tanulók neméhez, ellenben az igazság keresésére vezető elméleti és gyakorlati módszerek előadásában (az egyetem feladata) nem kell a két nem közt különbséget tenni. De azért a meglevő előadások keretén belül figyelembe kell venni a leánygimnáziumból kikerülő hallgatónők szellemi szükségletét. A középiskolai tanulmányok kiegészítésére felhasználnák a meglevő előadásokat és újakkal kiegészítenék. A Sorbonne és a lyoni bölcsészeti kar ezt megvalósították, hetenként háromszor két-két órában tartják ezeket az előadásokat a hallgatónők számára. Hasonló tanfolyamokat kellene szervezni az egyetem környékén levő szomszéd városokban, amint az már Lille-ben megtörtént. Új intézmény létesítése céltalan, de minden meglevő eszközt fel kell használni a leányok általános műveltségének gyarapítására.

Gérard—Varet «Ya-t-il un Esprit primaire?» címen a tanító-testület szellemét jellemzi, igen találó, bár minden állításában nem kifogástalan cikkben. Feltevése, hogy közös szellem fejlődik

mindenütt, ahol egyének bizonyos osztálya ugyanazon szokás. cél és törekvés befolyása alatt egyesül, már azzal cáfolható, hogy több egyén kölcsönhatása a hivatás folytán támadt egyoldalúságot megszünteti, vagy csökkenti. A tanító egyéniségének kiválósága a komolyság; az emberi természetbe és az észbe, a haladásba, a tudományba vetett hite; szerénysége. Míg e kiválóságok inkább jelleméből fakadnak, addig fogyatoszásainak forrása szelleme. Legfőbb fogyatoszása hivatásával jár, ez a szó zsarnoki hatalma (le Depotisme du mot). A nyelvtanítás áll homloktérben és a szó egyértelműsége, határozottsága azt «igé»-vé teszi, mely nem jel, hanem maga a dolog, a tény, kétértelműség nélkül. A nyelvet eleven folyamat helyett anyagnak tekinti. Ép így a pædagogiót is materializálja. A pædagogiót oly tudománynak tekinti, melynek szabályai feltétlenül biztosak és maguktól alkalmazkodnak. Pedig ez a tudomány inkább a logikához hasonlít, amely törvényeket ad, de nem szabja meg, hogyan, mikor kell azokat alkalmazni. A nyelvtan uralma a dolgokat egyszerűbbeknek tünteti fel, mint aminők a valóságban és a részleteket, árnyalatokat figyelembevevő jelentés helyett a szavaknak abszolút jelentést tulajdonít, ami a dolgokat elsorvasztja, alaktalanná teszi. Súlyt vet az értelem szabadságára, de voltaképp annak csak látszatát őrzi meg. Az igazság parancsoló ereje a fellépésben is határozottságot kíván. A tanítóra a prófétaként fellépő szava gyakran a kinyilatkoztatás erejével bír és bírálat nélkül ismétli a hallott varázsigéket. Ez a nevelésre is káros, mert a neveléstan szellem nélkül való kicsinyes szabályok halmazává válik. A középiskola látóköre tágabb, szelleme szabadabb, kételkedésre hajló; a szkepticizmus jellemzi az elemi iskola dogmatizmusával szemben. A jellemzés érdekes, habár a fogyatoszások ennyire talán nem általánosíthatók és forrásuk sem egyedül a «szó zsarnoki hatalma.»

A kiválóságok és fogyatoszások oly reformot tesznek szükségessé, amely nálunk is napirendre került. Ez a tanítók egyetemi képzésének szükségessége. Az irodalom és költészet átérezve és átértve képes a szellemet az erkölcsi élet iránt fogékonná tenni. A tanítóképzők tanárait nem lehetne azzal terhelni, hogy szakképzettségükön felül, a klasszikus műveltséget is elsajátítsák. Ettől eltekintve, a kérdést kétféleképp törekedtek megoldani: 1. a tanítók szerezzék meg először a szakképzettséget, azután az általános műveltséget, ez a francia kormány felfogása, ezért maradnak meg a tanítóképzők; 2. a tanítók a középiskolában szerezzenek általános műveltséget, azután egy év alatt szakképzettséget. A szerző szerint lehetséges volna egy harmadik megoldás is: a tanítóképző tanfolyamát háromról kettőre kellene leszállítani és a jelöltek a harmadik évet a középiskolákból

kikerült hallgatókkal az egyetemen töltenék vagyis hivatásuk megkezdése előtt egy évig hallgatók volnának. A tanítók így az egyetemmel érintkezésbe lépnének és nem képeznének elzárt kasztot. A kasztok ideje lejárt; az újítás után is megmaradna a tanítói tesztület fent vázolt szelleme, de tágabb, hajlékonyabb, gazdagabb lenne.

Karl Lajos.

*

Frauenbildung, Zeitschrift für die gesamten Interessen des weiblichen Unterrichtswesens. Herausgegeben von Prof. Dr. J. Wichgram. (V. Jahrgang 1906. I—II. Heft. Leipzig und Berlin, Druck und Verlag von B. G. Teubner.)

Az 1906. évi (V. évfolyam) I-ső és második füzet a «Deutscher Verein für das höhere Mädchenschulwesen» 19-ik közgyűléséről referál. Ezen közgyűlés 1905 október 2—6-ig folyt le Erfurtban. A különböző német államokból összegyűlt vagy 430 résztvevő, s azon 378 közül, kiket fel tudtak venni a jelenlevők listájába, 213 nő volt és csak 165 férfi; nemcsak pædagogusok, de az államok és városok képviselői is. Az egyesület kiterjed egész Németországra, ágai behalózzák az egész birodalmat. Tagjai nyilvános és nem-nyilvános iskolákban működő férfiak és nők, továbbá az egyesület törekvéseinek minden barátja. Van vagy 4000 tagja. Célja az egyesületnek: a nők nevelésének mélyítése és bővítése. Ezen cél elérésére együtt kell, hogy dolgozzanak a férfakkal a nők, de természetesen csak a művelt nők. S együtt is dolgoznak, együtt számolnak be munkájokról s együtt vitatják meg a munkájuk közben felmerülő kérdéseket, melyeknek eldöntése egy-egy lépéssel közelebb vezeti őket céljukhoz.

Az első előadást ez alkalommal dr. Luthmer strassburgi igazgató tartotta: «A tíz osztályos felsőbb leányiskola továbbfejlesztéséről.»

Ezen kérdéssel az egyesület már régebben foglalkozik. Vissza lehet menni legalább is 1894 május 31-ikéig. Amikor a porosz «Maibestimmung» (májusi rendelet) megjelent és a kilenc osztályos leányiskola mellett döntött, — nagy csalódás volt ez mindenfelé. Az egyesület ennek a csalódásnak már 1895-ben kifejezést adott Coblenzben. Hogy az ellenvélemények e rendelettel szemben erősebben nem nyilatkoztak meg, oka főleg az, hogy a legnagyobb porosz leányiskolák megmaradtak 10 osztályúaknak. Azok pedig, akik legjobban csalódtak — mert az egyetemre jogosító leányiskolák felállítását remélték az államtól — privát úton törekedtek ezen iskolák megvalósítására. Az első leánygimnázium Karlsruheban 1898-ban meg is nyílt. Az egyesület törekvése nem közös ezen utóbbiak törekvésével. Az egye-